

SAMODOSKONALENIE OSOBOWOŚCI PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI SZKOŁY PODSTAWOWEJ

W artykule przedstawione zostały główne czynniki rozwoju osobowości przyszłego nauczyciela realizowane w procesie kształcenia oraz sprzyjające samodoskonaleniu i samorozwojowi studenta. Wskazywane są cechy przyszłego nauczyciela, których formacja jest niezbędna dla doskonalenia osobistego i rozwoju pozytywnego potencjału.

Słowa kluczowe: osobowość, samodoskonalenie, samorozwój, motywacja, wartości.

* **S. Denysova**
starszy wykładowca
Koledżu
Pedagogicznego w Łucku
(m. Łuck, Ukraina)

THE PECULIARITIES OF PERSONAL SELF-PERFECTION OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

The article disclosed the main factors of development of future teacher, which are implemented in the educational process and promote self-improvement and self-development of the student. There are qualities of the future teacher, the formation of which is essential for personal growth and positive development of potential.

Keywords: personality, self-improvement, self-development, motivation, values.

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

В статті розкриті основні чинники розвитку особистості майбутнього педагога, які реалізуються в навчально-виховному процесі та сприяють самовдосконаленню та самorozвитку студента. Виділяються якості майбутнього вчителя, формування яких є важливою умовою особистісного зростання та розвитку позитивного потенціалу.

Ключові слова: особистість, самовдосконалення, самorozвиток, мотивація, цінності.

Навчальний заклад, зокрема педагогічний коледж, повинен забезпечити такий рівень педагогічної освіти, який відповідав би усім вимогам сучасного суспільства і підготувати висококваліфікованого сучасного вчителя початкових класів. Майбутній вчитель повинен розуміти, що тенденції розвитку сьогодення досить швидкоплинні і потрібно вміти з розумінням сприймати зміни, змінюватись самому, формувати свої знання та навички протягом усього життя, володіти інформаційною культурою, розвивати свої творчі особистісні якості, підвищувати рівень педагогічної майстерності.

Таким чином, професійне самовдосконалення спеціаліста – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності та розвитку професійно значущих якостей у відповідності із зовнішніми соціальними вимогами, умовами професійної діяльності та особистої програми розвитку.

У наукових роботах до проблеми самorozвитку, самовиховання, самовдосконалення майбутніх педагогів звертались: Л. Іванцев, А. Калініченко, М. Костенко, О. Кучерявий, О. Прокопова, І. Середя, Н. Сидорчук, Є. Скворцова, І. Табачек, Т. Шестакова та інші.

Питання ціннісного становлення особистості розглядали: В. Долженко, Н. Павлик, Ю. Соловійова, О. Софіщенко, О. Стасько, А. Фурман та інші.

Дані дослідження були спрямовані переважно на вивчення проблеми професійного зростання майбутніх учителів. Ми зосереджуємо увагу на розгляді особистісного самовдосконалення студента як майбутнього вчителя початкової школи, яке буде відбуватися під час навчально-виховного процесу педагогічного коледжу і дасть можливість майбутньому педагогу розвиватися та досягати високого рівня самовдосконалення.

Освітнє середовище безпосередньо впливає на розвиток, навчально-пізнавальну діяльність й професійну підготовку студентів. Якщо студенти почувають себе психологічно комфортно у вищому навчальному закладі, знаходять можливі форми для самовираження, усвідомлюють цінність навчального процесу та інших видів діяльності, організованих в установі, успіхи й перспективи власного розвитку, то вони відкриті до педагогічних впливів, взаємодії, вияву власної активності у виконанні вимог, подоланні труднощів. Основними принципами організації освітнього середовища, що стимулюють студентів до засвоєння особистісних знань, професійних концепцій, набуття соціального досвіду, досвіду діяльності за фахом і формують внутрішню мотивацію здобуття освіти у вищій школі, постають: залучення кожного до процесу навчання, безперешкодність процесу, відкритість особистості, вияв чуйності до інших, повага до особистості, позитивна спрямованість процесу, організація процесу як набуття особистістю власного досвіду.

У свою чергу, академічна група також сприяє особистісному становленню студента, процесу оволодіння цінностями, нормами й досвідом життя в майбутньому професійному середовищі. Так, характер розвитку особистості значною мірою обумовлений рівнем розвитку групи, в яку вона інтегрована. В академічних групах, які досягли у своєму розвитку рівня колективу, існують сприятливі умови для формування у студентів позитивних якостей особистості, необхідних сучасному фахівцю.

Наступною важливою ланкою, що зумовлює початок процесу самовдосконалення: ставлення самого фахівця до поставлених вимог. Цілком зрозуміло, що при байдужому ставленні до них, ніякої мови про розвиток особистості бути не може. Тільки при усвідомленому прийнятті запропонованих вимог, спеціаліст буде відчувати потребу в самовдосконаленні.

Чинником подальшого розвитку особистості майбутнього педагога постає внутрішня активність студента, яка реалізується в системі цільових установок, ціннісних відносин та орієнтацій, що визначають мотиваційну сферу особистості, спрямованість її інтересів, нахилів, вибір способів діяльності й спілкування. Зокрема, у педагогіці внутрішня або суб'єктна активність визначається як така, що "розвивається, організується й контролюється самим суб'єктом", а її становлення пов'язане зі створенням ядра, що виражається у зміні співвідношення між "зовнішнім" і "внутрішнім".

В процесі особистісного самовдосконалення важливу роль відіграє мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності. Мотивація у професійній діяльності визначається наявністю її змісту, професійними установками людини, мотиваційно-ціннісним відношенням, що формує професійний менталітет особистості.

Мотиви – це спонукання до діяльності, що пов'язана із задоволенням потреб, в яких виявляється активність суб'єкта, а також визначається його спрямованість. Вони відрізняються одне від одного видом потреби, яка в них виявляється, формами, котрих вони набувають, широтою чи вузькістю, конкретним змістом діяльності, в якій реалізуються. Складні види діяльності відповідають кільком мотивам, що утворюють систему мотивації. Мотиви розрізняють за їх усвідомленістю. Неусвідомлюваними мотивами є установки і потяги, усвідомлюваними – інтереси, переконання, прагнення. Останні з яких відіграють найбільшу роль у формуванні майбутнього фахівця. Зокрема прагнення не задовольняють інакше, ніж через спеціально організовану діяльність. Якщо людина чітко усвідомлює умови, в яких відчуває потребу, і засоби, які планує використати, то прагнення набувають характеру намірів.

Мотиви – це надбання насамперед самого суб'єкта, вони можуть виявлятися як унікальні та глибинні його переживання і це не завжди є зрозумілим для інших, але якщо

вони направлені на благо, а тим більше на вдосконалення особистості, то деякі суб'єктивні явища не завадять людині в результаті стати гарним фахівцем і ділитись своїми надбаннями з оточуючими, незважаючи на мінливість сучасного суспільства.

Ціннісна орієнтація слугує своєрідним критерієм, фільтром у визначенні ставлення людини до матеріальних та духовних цінностей, системи установок, відстоювання принципів і переконань. Вона передбачає позитивне чи негативне значення об'єктів навколишнього світу для індивідууму чи суспільства і визначається не їхніми властивостями як такими, а їх місцем та наявністю в людській життєдіяльності інтересів і потреб, соціальних відносин, критеріями і способами оцінки цього значення, виражених в моральних принципах і нормах, ідеалах, установках і цілях.

Ми виділили цінності, формування яких, на нашу думку, є важливим для особистісного зростання майбутнього педагога у його професійній діяльності:

1. Загальнолюдські (віра, чесність, свобода, доброта, краса, любов, сумлінність, справедливість, досконалість, гідність, співчутливість);

2. Національні (почуття національної гідності, національна самосвідомість, громадянська національно-патріотична активність, любов до рідної культури, мови, традицій, сприяння розвитку духовного життя українського народу, патріотизм);

3. Громадянські (свобода, культура соціальних і політичних стосунків, прагнення до соціальної гармонії, відстоювання соціальної справедливості, пошана до закону, самовідповідальність, толерантність, громадянськість; повага до національно-культурних цінностей інших народів);

4. Валео-екологічні (здоровий спосіб життя, усвідомлення своєї єдності з довкіллям, любов і дбайливе ставлення до природи);

5. Родинні (любов та турбота про батьків і дітей, демократизм у стосунках, відповідальність, безкорисливість, щирість, вірність, співчуття, повага, довіра між членами сім'ї);

6. Цінності розвитку (розум, мудрість, творча активність, гуманізм, толерантність, вимогливість, любов та повага до дітей, інтелігентність, особиста безпека, критичність і самостійність мислення, стійкість поглядів і переконань, воля, самодисципліна і самоконтроль, наполегливість, оптимізм, самоповага, прагнення приносити користь людям, працелюбність, самоствердження, самореалізація, самоактуалізація, потреба у збереженні власної індивідуальності, потреба у самовдосконаленні, прагнення до завоювання авторитету, визнання, підтримки власного престижу, професійна честь, професійний обов'язок).

Отже, мотиваційно-ціннісні відносини зумовлені системою мотивів, серед яких виділяють:

1. Мотиви розуміння призначення професії. Вони визначають процес до професії: уявлення про мету професійної діяльності; мотиви, що спонукають займатися нею; емоційне відношення до видів діяльності; захопленість і задоволеність нею.

2. Мотиви професійної діяльності – виражають потреби особистості, що актуалізуються під час взаємодії з професією (мотиви розкриття і самоствердження, особливості характеру, звичок). Цей вид мотивів пов'язаний з такими особистісними якостями, необхідними для ефективного виконання професійної діяльності; ретельність, старанність у роботі; наполегливість, рішучість, завзятість.

3. Мотиви професійного спілкування відбивають прагнення людини утвердитися в професійному співтоваристві (гордість за колектив, солідарність у діяльності, прагнення до загальної мети). У процесі спілкування людина не лише здобуває необхідні навички й уміння, але й опановує досвідом професійної діяльності. В міру посилення мотивації професійного спілкування поліпшується психологічний клімат у групі, підвищується ефективність праці.

4. Мотиви прояву особистості в професії виражають особливості самосвідомості особистості в умовах взаємодії з професією (переконаність у власній придатності, у достатньому творчому потенціалі, у тім, що обрана професія є покликанням).

Враховуючи специфіку навчального закладу, в процесі самовдосконалення у студентів, майбутніх вчителів, потрібно формувати такі особисті риси:

- індивідуальна та соціальна відповідальність
- дотримання професійної етики
- внутрішній контроль
- гнучкість і оперативність
- внутрішня діалогічність особистості
- адекватна самооцінка
- готовність до диференційованої оцінки рівня свого професіоналізму.

Узагальнюючи зазначене вище, ми виділили особистісні якості, формування яких є, на нашу думку, важливою умовою особистісного зростання майбутнього педагога: активність, креативність, прагнення до самовдосконалення, гуманність, високий рівень культури, позитивна Я-концепція, емпатія, педагогічні здібності, любов до дітей та професії, ерудованість, національна свідомість. Сформовані особистісні якості, а також система гуманістичних педагогічних цінностей визначають творче, активне ставлення студента до себе як до особистості, здатної до саморозвитку і самореалізації та стимулює прагнення до виявлення та розвитку свого позитивного потенціалу.

Література

1. Бережна Г. Виховання майбутнього вчителя – носія національних цінностей і загальнолюдських надбань / Г. Бережна // Все для вчителя. – 2003. – №26. – С.37-43.
2. Кіліченко О. Професійне самовиховання майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема / О. Кіліченко // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Випуск II. – Івано-Франківськ, 1999. – С.43-52.
3. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л. Савченко // Рідна школа. – 2005. – № 8 (907). – С. 39 – 41.
4. Северіна Т. М. Внутрішня детермінація як основа особистісного самовдосконалення майбутнього педагога / Т. М. Северіна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : Зб. статей. — Ялта : РВВ КГУ, 2009. — Вип. 22. — Ч. 1. С. 135—140.
5. Сущенко Л.О. Шляхи розвитку професійно-педагогічного потенціалу вчителя / Л.О. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2006. – Вип. 37. – С. 20-24.
6. Овчарова Р.В. Практична психологія в початковій школі / Р.В. Овчарова // М.: ТЦ "Сфера", 2006. - 240 с.
7. Осипова Т. Ю. Педагогічні умови формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя та їх взаємодія / Т. Ю. Осипова // Наука і освіта. – 2004. – № 6 – 7. – С. 195 – 197.
8. Чобітько М.Г. Самовдосконалення студентів – майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М.Г. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1(42). – С. 57 – 69.

**THE PECULIARITIES OF PERSONAL SELF-PERFECTION OF FUTURE TEACHERS
OF PRIMARY SCHOOL**

S. Denysova

The school, including teaching college should provide a level of teacher education that would meet all the requirements of modern society and prepare highly modern primary school teacher. The future teacher must realize that present trends are rather fleeting and he must be able to perceive the changes with understanding and build their knowledge and skills throughout life, possess information culture, develop their creative personal qualities, to raise the level of educational excellence.

Thus, professional self-improvement of specialist is a conscious, purposeful process of improving their own professional competence and development of professionally significant qualities in accordance with external social demands, terms of professional and personal development program.

The problem of self-development, self-education, self-perfection is highlighted in many thesis written by: L. Ivantsev A. Kalinichenko, M. Kostenko, Alexander Curly, A. Prokopova, I. Sereda, N. Sydoruk, E. Skvortsova, I. Tabachek, T. Shestakova and others.

The question of values of personality is viewed in works of: V. Dolzhenko, N. Pavlik, Y. Soloviova, A. Sofishchenko, A. Stasko, A. Furman and others.

These studies focused mainly on studying the problem of professional development of future teachers. We focus on personal self-examination of the student as a future elementary school teacher, which will take place during the educational process of pedagogical college and give future teachers the opportunity to develop and achieve a high level of self-improvement.

The educational environment has a great impact on educational and cognitive activity of students and training system. If students feel psychologically comfortable in higher education establishment, find possible forms of self-expression, realize the value of the learning process and other activities organized by the institution, progress and prospects of their development, so they are open to educational influences, interactions, expression of their own activity performed by requirements, overcoming the difficulties.

The basic principles of the educational environment, stimulating students to master personal knowledge, professional concepts, acquiring social experience, the experience of the specialty and form the inner motivation of getting education in higher education are:

- the involvement of everyone in the learning process,
- open personality,
- expression of sensitivity to others,
- respect for the individual,
- positive orientation process,
- the organization of a process which help to get individual some personal experience.

In turn, the academic group also promotes the personal development of student mastery of process values, norms and life experience in the future professional environment. Thus, the nature of personality is largely due to the level of development in which it is integrated. Academic groups which have achieved through in the development the collective, there are favorable conditions for the formation of students' positive personality traits which are needed for modern professionals.

Another important element that determines the beginning of the process of self-improvement is professional attitude of the general requirements. It is clear that with indifferent attitude towards them is no question of personality development can not be. Only when a specialist understands all requirements from him, he'll feel the need for self-improvement.

A factor further development of future teacher raises internal student activity, which is implemented in the system of targets, value relationships and orientations that define the scope

of individual motivation, focus its interests, inclinations, choices and ways of communication. In particular, the teaching acmeology internal or subjective activity is defined as being "developed, organized and supervised by the subject" and its formation is associated with the creation of the nucleus, resulting in changing the relationship between "external" and "internal".

In the process of personal self-development an important role plays motivational and value attitude to prospective professional activity. Motivation in professional activities is determined by the presence of its content, professional installations of a person, that forms a professional mentality of the person.

Motives are call to activities related to meeting the requirements, where the activity of a subject is shown. They differ one from another by the type of needs that are in them, forms which they acquire, concrete meaning activities which are implemented. Complex activities correspond to several reasons which form a system of motivation.

The grounds are distinguished by their awareness. Unconscious motives is setups and inclinations, conscious are interests, beliefs, aspirations. The latter of which plays a major role in shaping the future specialist. In particular desire not meet otherwise than through specially organized activities. If a person is clearly aware of the conditions in which feels the need and the means that are planning to use, the desire then acquires the character of intentions.

Motives are the subject's is achievements, they can manifest as his unique and deep experience and is not always clear to others, but if they are aimed at the benefit, and especially to improve individual, there may be some subjective things which will not stop the person to become a good specialist and share their achievements with others, despite the unsteadiness of modern society.

Value orientation serves as a criterion filter in determining the relation of man to the material and spiritual values, system settings, upholding the principles and beliefs. It provides a positive or negative value of objects of the world for the individual or society and is not determined by their properties as such, and their location and the presence of human interests and needs of life, social relations, criteria and methods of assessment of value expressed in moral principles and norms, ideals, values and purposes.

We have identified the values formation which, in our opinion, is important for personal growth of teacher in his future professional activity:

1. Universal (faith, honesty, freedom, kindness, beauty, love, honesty, fairness, excellence, dignity, compassion);
2. National (sense of national identity, national identity, national civil-patriotic activity, love of native culture, language, traditions, promote the development of the spiritual life of the Ukrainian people, patriotism);
3. Civil (freedom, culture, social and political relationships, commitment to social harmony, upholding social justice, respect for the law, tolerance, citizenship, respect for national and cultural values of other peoples);
4. Valeo ecological (healthy lifestyle, awareness of its unity with the environment, love and respect for nature);
5. Family (love and concern for parents and children, democracy in relationships, responsibility, selflessness, sincerity, loyalty, compassion, respect, trust between family members);
6. The values of development (intelligence, wisdom, creative activity, humanism, tolerance, love and respect for children, personal safety, critical and independent thinking, self-discipline and self-control, persistence, optimism, self-esteem, desire to benefit people, hard work, self-actualization, the need for maintaining their own individuality, the need for self-improvement, the pursuit of gaining the authority, recognition, support its prestige, professional honor, professional duty).

Therefore, motivationally valuable relationship determined by the system of motives:

1. Grounds understanding of the purpose of the profession. They define the process for the profession: the presentation of the purpose of professional activity; reasons that motivate to deal with it; emotional attitude to kinds of activities; satisfaction with it.

2. The grounds of professional activity express the needs of the individual that are updated by the interaction with the profession (motives and self-disclosure, especially the character, habits). This kind of motives is associated with personal qualities which are necessary for the effective discharge of professional activity: care, diligence at work, persistence and determination.

3. The grounds of professional communication reflect the desire of man to establish itself in the professional community (collective pride, solidarity in the activity, the pursuit of the common goal). During the intercourse the man not only gets the necessary skills and abilities, but also gets professional experience. As you gain motivation of professional communication psychological climate improves in the group and increases the efficiency of work.

4. Grounds manifestation of personality in the profession expressing features self-identity in terms of interaction with the profession (belief in his own qualification, in sufficient creativity, and that the chosen profession is a calling).

Taking into account the specificity of the institution in the process of self-improvement in students, future teachers we need to form such personal traits:

- individual and social responsibility
- compliance with professional ethics
- internal control
- flexibility and efficiency
- internal dialogic identity
- adequate self-esteem
- readiness to differentiated of the level of professionalism.

Summarizing the above, we have identified personal qualities, the formation of which is, in our view, essential for personal growth of the future teacher: activity, creativity, self-improvement, humanity, high culture, a positive self-concept, empathy, teaching ability, love of children and profession, erudition, national consciousness. Formed personal qualities and humanistic educational system values define a creative, active attitude of the student to himself as an individual who is capable of self-development and self-fulfillment and the desire to encourage the identification and development of its positive potential.

References:

1. Berezhna H. Vykhovannia maibutnoho vchytelia – nosiia natsionalnykh tsinnosti i zahalnoliudskykh nadban / H. Berezhna // Vse dlia vchytelia. – 2003. – №26. – S.37-43.

2. Kilichenko O. Profesiine samovykhovannia maibutnykh uchyteliv pochatkovykh klasiv yak pedahohichna problema / O. Kilichenko // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Pedahohika. – Vypusk II. – Ivano-Frankivsk, 1999. – S.43-52.

3. Savchenko L. Vyvchennia tsinnisnykh oriantatsii suchasnoi studentskoi molodi / L. Savchenko // Ridna shkola. – 2005. – № 8 (907). – S. 39 – 41.

4. Severina T. M. Vnutrishnia determinatsiia yak osnova osobystisnoho samovdoskonalennia maibutnoho pedahoha / T. M. Severina // Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Ser. : Pedahohika i psykholohiia : Zb. statei. — Yalta : RVV KHU, 2009. — Vyp. 22. — Ch. 1. S. 135—140.

5. Sushchenko L.O. Shliakhy rozvytku profesiino-pedahohichnoho potentsialu vchytelia / L.O. Sushchenko // Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti : problemy i poshuky : zb. nauk. pr. / redkol.: T.I. Sushchenko (holov. red.) ta in. – Zaporizhzhia. – 2006. – Vyp. 37. – S. 20-24.

6. Ovcharova R.V. Praktychna psykholohiia v pochatkovii shkoli / R.V. Ovcharova // M.: TTs "Sfera", 2006. - 240 s.

7. Osypova T. Yu. Pedagogichni umovy formuvannia profesiino oriietovanoi osobystosti maibutnoho vchytelia ta yikh vzaiemodiia / T. Yu. Osypova // Nauka i osvita. – 2004. – № 6 – 7. – S. 195 – 197.

8. Chobitko M.H. Samovdoskonalennia studentiv – maibutnikh uchyteliv – u protsesi osobystisno oriietovanoi profesiinoi pidhotovky / M.H. Chobitko // Pedagogika i psykholohiia. – 2004. – № 1(42). – S. 57 – 69.